

Έπαινος στην Άλκη Ζέη από το ΑΠΘ

Ανδρέας Καρακίτσιος,

Καθηγητής Παιδαγωγικής Σχολής Α.Π.Θ.

Παρουσίαση από τον κ. Α. Καρακίτσιο

*Άλκη Ζέη,
η φωνή και ο ψίθυρος στο αυτί
τεσσάρων γενεών,
που μέσα από τα βιβλία της
μεγάλωναν .
Κι εμείς μαζί τους.*

Η προσωπικότητα, την οποία σήμερα υποδεχόμαστε ως υποψήφια επίτιμη διδάκτορα του ΤΕΠΑΕ, είναι από τις ελάχιστες περιπτώσεις συγγραφέων, των οποίων η γραφή δεν περιορίζεται διχοτομικά και αποκλειστικά στο ενήλικο ή στο παιδικό και νεανικό κοινό. Αντιθέτως, ξανοίγεται απλόχερα και πληθωρικά με ανεπανάληπτη επιτυχία σε όλες τις ηλικίες, γιατί η Άλκη Ζέη γράφει με εξαιρετική επιτυχία και για όλους, μικρούς και για μεγάλους. Επιπλέον, το έργο της έχει

καταφέρει να ξεπεράσει τον στενό ελλαδικό περίγυρο και έχει εξίσου αναγνώριση και αναγνωσιμότητα στο εξωτερικό, Αμερική και Ευρώπη. Οι βραβεύσεις και οι διακρίσεις για το έργο της είναι -τολμώ να το πω άφοβα- περισσότερες στο εξωτερικό και μάλιστα έχουν προηγηθεί χρονικά των αντίστοιχων ελληνικών.

Το Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. στα τριάντα χρόνια λειτουργίας του έχει να καμαρώνει για το άρτιο επιστημονικό, διδακτικό και ερευνητικό έργο κι έχει ολοκληρώσει ήδη από πέρυσι την εξωτερική αξιολόγηση από κορυφαίους Καθηγητές του εξωτερικού. Στην αναφορά της εξωτερικής αξιολόγησης αναγνωρίζεται η υψηλή στάθμη της παρεχόμενης προπτυχιακής και μεταπτυχιακής εκπαίδευσης και η συμμετοχή του Τμήματος στο ερευνητικό γίνεσθαι σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Θα ήθελα όμως να επισημάνω ότι στην τριακονταετή του ιστορία το Τμήμα δεν είχε ποτέ προηγουμένως επιχειρήσει αναγόρευση κανενός επίτιμου διδάκτορος. Η συγγραφέας Άλκη Ζέη είναι η πρώτη προσωπικότητα που επιλέγεται να αναγορευτεί επίτιμη διδάκτορας του Τμήματος και αυτό προσδιορίζει τη μεγάλη σπουδαιότητα που έχει αυτός ο θεσμός του επίτιμου διδάκτορα των και την αντίστοιχη εκλεκτικότητά του. Παραπέμπει όμως συνειρμικά και στον αείμνηστο Καθηγητή Χρίστο Φράγκο, ιδρυτή του Τμήματος, που καθιέρωσε από το 1987 το γνωστικό αντικείμενο «Λογοτεχνία για παιδιά και νέους» ως υποχρεωτικό μάθημα.

Ξεκινώντας, θα οπλιστώ με τη φράση του αείμνηστου δάσκαλου του Γ.Π. Σαββίδη και να αφήσω πίσω μου το συναισθηματική μου φόρτιση. «Τον δημιουργό, τον οποιοδήποτε δημιουργό και όχι μόνο τον συγγραφέα, τον κρίνουν τα έργα του, από την άλλη μεριά όμως οι εορταστικές εκδηλώσεις, τα επετειακά αφιερώματα και οι τιμητικές εκδηλώσεις κρίνουν τους φίλους του». Και είναι πολλοί και πολλές οι φίλοι και οι φίλες που μαζευτήκανε εδώ, κι αυτό όχι βεβαίως τυχαία, γιατί η συγγραφέας είναι η αγαπημένη όχι μόνο των παιδιών και εφήβων αλλά και άκρως ενδιαφέρουσα για τον ενήλικο αναγνώστη και αυτό όχι μόνο για το εξαιρετικό της μυθιστόρημα « Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα» το πρώτο μπεστ σέλερ της Μεταπολίτευσης ή για το πρόσφατο αυτοβιογραφικό; Μυθιστόρημα «Με μολύβι φάμπερ Νούμερο 2» αλλά για όλα σχεδόν τα μυθιστορήματα, τα οποία αποτέλεσαν πρώτη αναγνωστική επιλογή για χιλιάδες παιδιά και εφήβους αναγνώστες.

Η Άλκη Ζέη γεννήθηκε στην Αθήνα μα είναι κόρη ενός Κρητικού και μιας Σαμιώτισσας, κι άντε βγάλτα πέρα με τα κύματα του Αιγαίου που της τριγυρνούσαν στο κεφάλι. Είχε δασκάλους και προπάτορες: *Διάβαζα πολύ τα έργα της Πηνελόπης Δέλτα: τον «Τρελαντώνη», «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου», αλλά και το «Για την πατρίδα».* Επίσης πολύ μου άρεσε *«Το θαυμαστό ταξίδι του Νιλς Χόλγκερσον»*, ομολογεί συχνά. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών και στο Κινηματογραφικό Ινστιτούτο της Μόσχας στο Τμήμα Σεναριογραφίας. Παντρεύτηκε τον θεατρικό συγγραφέα και σκηνοθέτη, Γιώργο Σεβαστίκογλου, λίγο πριν τελειώσει ο εμφύλιος πόλεμος. Από το 1954 έως το 1964, έζησε πολιτική πρόσφυγας στη Σοβιετική Ένωση και κατά την περίοδο της επταετίας στη Γαλλία. Επέστρεψε με το τέλος της δικτατορίας και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

Από πολύ μικρή ασχολήθηκε με το γράψιμο. Στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου άρχισε να γράφει για το κουκλοθέατρο. Ένας από τους ήρωες που δημιούργησε, ο Κλούβιος, έγινε κατόπιν ο ήρωας του κουκλοθέατρου «Μπάρμπα Μυτούσης» με εμπνεύστριά την Ελένη Θεοχάρη-Περάκη. Ως συγγραφέας καθιερώθηκε με το πρώτο της μυθιστόρημα «Το Καπλάνι της Βιτρίνας», το 1963, που μεταφράστηκε σε 20 γλώσσες και βρίσκεται σήμερα στην 49η έκδοση. Ακολούθησε το

μυθιστόρημα «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου» το 1971, που βρίσκεται στην 61η έκδοση και έχει μεταφραστεί σε 14 γλώσσες.

Τα σημαντικότερα βιβλία της είναι: «Ο Θεός Πλάτων», 1975, «Κοντά στις ράγιες», 1977, «Μια Κυριακή του Απρίλη», 1978, «Τα Παπούτσια του Αννίβα», 1979, «Η Μωβ Ομπρέλα», 1995, «Η Αλίκη στη χώρα των μαρμάρων», 1997, «Γατοκουβέντες», 2006, «Ο ψεύτης παπούς», 2009, «Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της», 2011, «Με μολύβι φάμπερ νούμερο δύο», 2013 και το μυθιστόρημα που δεν είναι για παιδιά, «Η Αραβωνιαστικιά του Αχιλλέα», 1987. Έχει γράψει δυο θεατρικά έργα για παιδιά, «Ο Κεραμιδοτρέχαλος» και «Ματίας ο πρώτος» και έχει μεταφράσει πολλά βιβλία από τα ιταλικά, γαλλικά και ρωσικά, καθώς, επίσης, έχει συμμετάσχει σε πολλά συλλογικά έργα.

Η Άλκη Ζέη έχει τιμηθεί πλειστάκις για το έργο της. Στο εξωτερικό, με το βραβείο «Mildred L. Batchelder» (Η.Π.Α.) για τα βιβλία της «Το Καπλάνι της Βιτρίνας» (1968), «Ο Μεγάλος Περίπατος του Πέτρου» (1973), «Κοντά στις ράγιες» (1973). Επίσης, έχει βραβευτεί με το βραβείο «Acerbi» (Ιταλία) για το βιβλίο «Η αραβωνιαστικιά του Αχιλλέα» και με το Βραβείο Βιβλιοφάγων (Γαλλία) για το «Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της». Το 2004 η Άλκη Ζέη ήταν υποψήφια για το βραβείο «Χανς Κρίστιαν Άντερσεν» και το βραβείο «Άστριντ Λίντγκρεν-Λογοτεχνίας».

Στην Ελλάδα, το 1993, της απονεμήθηκε το κρατικό βραβείο παιδικού λογοτεχνικού βιβλίου για το «Θέατρο για παιδιά». Το βιβλίο της «Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της» βραβεύθηκε το 2003 με το βραβείο εφηβικού μυθιστορήματος του Κύκλου Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (ελληνικό τμήμα της παγκόσμιας οργάνωσης προώθησης βιβλίων για παιδιά και νέους, της IBBY). Επίσης, τιμήθηκε με τα βραβεία του περιοδικού «Διαβάζω» και του Ιδρύματος «Κώστα & Ελένης Ουράνη», ενώ, το 2010, η Ακαδημία Αθηνών την τίμησε για το σύνολο του έργου της. Το 2012 αναγορεύτηκε Επίτιμη Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Βεβαίως από όλες τις διεθνείς διακρίσεις που έχει λάβει, η μεγαλύτερη επιβράβευση έρχεται από το κοινό που διαβάζει με μανία τα βιβλία της και τα ανεβάζει ψηλά στις λίστες των ευπώλητων. Όμως αυτό που κάνει το έργο της Άλκης Ζέη πραγματικά μεγάλο, είναι η απήχησή του και εκτός των συνόρων της Ελλάδας. Το «Καπλάνι της βιτρίνας», αποτέλεσε σταθμό για τη νεότερη ελληνική λογοτεχνία για παιδιά, έχει αξιολογηθεί ως ένα από τα καλύτερα βιβλία για παιδιά στον κόσμο, περιλαμβάνεται σε διεθνείς καταλόγους προτεινόμενων βιβλίων για ανάγνωση και για μελέτη στο σχολείο. Από την άλλη η «Αραβωνιαστικιά του Αχιλλέα» ήταν το πρώτο μπεστ σέλερ της Μεταπολίτευσης.

Θα συνεχίσω υποκλέπτοντας πάλι μια συνήθεια του αξέχαστου καθηγητή Γιώργου Σαββίδη κατά κόσμο Γ.Π. Σαββίδη. «*Οποιαδήποτε εισήγηση απαιτεί να θέτουμε στην αρχή ένα κεντρικό ερώτημα, στο οποίο θα πρέπει να επικεντρωθεί η εισήγηση και στο οποίο υποχρεούται να απαντήσει*». Τα κέρδη πολλαπλά και ουσιαστικά και τα παραλείπω, δεν τα αναφέρω καν ως αυτονόητα..

Και καταθέτω εναργώς το κεντρικό ερώτημα, το οποίο θα διατρέξει όλη τη δομή της εισήγησης: *Που οφείλεται λοιπόν η μακρά γοητεία του λογοτεχνικού έργου της Άλκης Ζέη; Πώς και γιατί το έργο της έχει πείσει κοινό και κριτικούς; Οι απαντήσεις είναι πολλές.*

1. Η γοητεία του λογοτεχνικού έργου της Άλκης Ζέη κρύβεται πρώτα -πρώτα στο γεγονός ότι από όποια σκοπιά και να μιλάει η Άλκη Ζέη στο έργο της, αποτυπώνει μικρές ψηφίδες ζωντανής πραγματικότητας, στην οποία μας καλεί συνεχώς να

συμμετέχουμε. Όταν γράφει από τη σκοπιά του παιδιού, ξετυλίγει αργά και ανάλαφρα τα κομμάτια της θαυμαστής και εκπληκτικής πραγματικότητας, η οποία γεννιέται και θρυμματίζεται ταυτόχρονα ξανά και ξανά εμπρός στα έκπληκτα μάτια των παιδιών πρωταγωνιστών και των νεαρών αναγνωστών. Όταν γράφει από τη σκοπιά των ενηλίκων προσκαλεί τον ενήλικο αναγνώστη να δει και να καταλάβει τι εστί τέχνη, τι αγάπη και τι φιλία, τι εστί πολιτική και ιδεολογία και πώς αυτά τα δυο παραπλανούν αλλά και ανδρώνουν τις συνειδήσεις, όταν δεν τις ξεφτίζουν και δεν τις εξαχρειώνουν.

2. Η γραφή της Άλκης Ζέη κινείται στα ευρύχωρα πεδία της αυτοβιογραφικής αφήγησης. Βέβαια καμιά αυτοβιογραφική γραφή/αφήγηση ευρείας ή βραχείας φόρμας δεν είναι σε θέση να ελέγξει το καθ' υπερβολήν εγώ που αναλαμβάνει να εξιστορήσει. Από την άλλη λίγες είναι οι αυτοβιογραφίες που μπορούν να αντικρίσουν και να αναπαραστήσουν με τέτοια κριτική ματιά τα πεπραγμένα του αυτοβιογραφούμενου. Η υπέρβαση της Άλκης Ζέη ανακαλύπτεται ακριβώς στο σημείο αυτό. Τα πεπραγμένα, τυλιγμένα στην αχλύ της μυθοπλασίας θα αναρτηθούν χωρίς οίηση, χωρίς ναρκισσιστικό περιτύλιγμα αλλά με σεβασμό και διακριτικότητα στις συλλογικές προσδοκίες και ελπίδες του τόπου ανάλογα με την εποχή: μεσοπόλεμος, Κατοχή, Εμφύλιος, Μεταπολίτευση. Η Άλκη Ζέη ξέρει πολύ καλά να πλάθει και να αφηγείται αυτό που ονειρεύτηκε και θέλησε η ίδια και η γενιά της, ξέρει να εξηγεί πώς τα δικά τους όνειρα και οι προσδοκίες τους σκόνταψαν πάνω σε τοίχους που ύψωσαν, άλλοτε οι χρονικές συγκυρίες και άλλοτε η σχεδόν σατανική και μοχθηρή βούληση της ιστορίας, που στέλνει περίπατο κάθε ευγενή φιλοδοξία ή που μετατρέπει τα όνειρα σε επιλογές ή και σε μικροσυμβιβασμούς. *«Κανείς μας απ' τη γενιά μας δεν πρόλαβε. Μας προλάβανε άλλα. Πόλεμος, Δεκέμβρης, εμφύλιος, δικτατορία. Όλα τα παλιά θυμόμαστε. Μας βαριούνται. Δε λέμε να τα ξεχάσουμε, είναι όλη μας η ζωή. Πόσες φορές είπαμε να τη φτιάξουμε από την αρχή! Δεν είναι το κουράγιο που μας έλειψε» (Ζέη, 2001).*

3. Η συγγραφέας μοιάζει να έχει σηματοδευτεί από την ιστορία και το αντέχει, γιατί βέβαια, κάποιοι άλλοι δεν το άντεξαν. Μια παλιά κινέζικη παροιμία /κατάρα δηλώνει: «Στον εχθρό σου ευχήσου να ζήσει σε ενδιαφέρουσες εποχές» Ενδιαφέρουσες σε σημείο να σε καθηλώνουν στο παρόν και στο σήμερα και να σου απαγορεύουν την αναπόληση στο παρελθόν και την ονειροπόληση στο μέλλον. Κοντολογίς να έχεις ακρωτηριασμένες τις δυο βασικές διεξόδους τα δυο βασικά μονοπάτια διαφυγής, σχεδόν απαραίτητα για την ψυχοπνευματική ισορροπία του ατόμου, ταξίδι στο παρελθόν και ονειροπόληση στο μέλλον. Ήδη έχουμε το πλαίσιο στο οποίο και εντός του οποίου η Άλκη Ζέη στέκεται και δημιουργεί. Θα το εκφράσει με σπαρακτικό τρόπο στην «Αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα». Είναι το μυθιστόρημα που την τοποθετεί δικαιωματικά ως ξεχωριστή πεζογράφο στην ελληνική μεταπολεμική πεζογραφία, γιατί, ενώ στο μυθιστόρημά της προβάλλεται και κυριαρχεί ένας ιδεότυπος λογοτεχνικού ήρωα που ανταποκρίνεται στον ιδεότυπο του μεταπολεμικού αριστερού πολίτη, όπως τον καθιέρωσαν οι φαντασιώσεις και τα όνειρα των κυρίαρχων ιδεολογημάτων της Μεταπολίτευσης, δεν του χαρίζεται, ίσα- ίσα στέκεται με λοξή ματιά απέναντί στον συγκεκριμένο τύπο και του ασκεί αυστηρή κριτική (Πλωρίτης 2001).

Έτσι, η γραφή της με την τεχνική της διπλής αφήγησης και διπλής προοπτικής, με το παιγνίδι της αναπαράστασης δυο κόσμων και δυο προσωπικοτήτων (κάτι που αναδύεται σχεδόν και σε όλα της τα παιδικά μυθιστορήματα, όπου καταγράφεται η μακρά και επώδυνη πορεία των παιδιών προς την ενηλικίωση και την ωριμότητα) επιτρέπει και τότε αλλά και σήμερα στο μυθιστόρημά της μια άλλη ανάγνωση,

εκείνη που προωθεί και αναδεικνύει περισσότερο από την περιπέτεια των ηρώων και την ιστορία της Αριστεράς την προσωπική πορεία των ηρώων προς την αυτογνωσία και την ενηλικίωση. Η Ιστορία βεβαίως, αναλύεται και καταγράφονται οι μεγάλες της στιγμές αλλά υπάρχει ως ένα πλαίσιο ως ένα σκηνικό. Εκείνο που κυριαρχεί είναι η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την ιστορική πραγματικότητα στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας. Έτσι στην αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα καταγράφεται περισσότερο η πορεία που οδηγεί στη διαμόρφωση και ολοκλήρωση της ταυτότητας της ηρωίδας και όχι η ιστορία της συλλογικής περιπέτειας (Θεοδοσοπούλου 2001).

4. Επιπρόσθετα, η Άλκη Ζέη δεν κουράζει, δεν καταγγέλλει, δεν θρηνεί ίσα-ίσα πατώντας πάνω στους δρόμους της γραφής που χάραξαν οι προγενέστεροι, Τσίρκας, Αλεξάνδρου, Χατζής θα αναδείξει διαψεύσεις και ματαιώσεις αλλά και ότι ο άνθρωπος και η μοίρα του είναι πάντοτε πάνω από τα τερτίπια της όποιας ιδεολογίας και όποιας εφήμερης ιδεολογικής επικυριαρχίας. Οδηγός είναι η μνήμη και ούτε μια απλή απόσταση από τα πράγματα αλλά η λοξή ματιά. Δεν καταγγέλλει, δεν ελέγχει. Επιλέγει έναν ενδιάμεσο δρόμο της κριτικής αποδοχής ή της ενσυναίσθησης μιας πραγματικότητας που διαμορφώθηκε...ερήμην των προσδοκιών της.

Η ίδια κάπου σε μια συνέντευξή της εξομολογείται: *«Τόλμησα να μιλήσω για πράγματα που ήταν ταμπού και ήμουν ευτυχής που τα είπα, προτού γίνει η περεστρόικα. Τα είχα ζήσει από κοντά η ίδια και δεν μου τα αφηγήθηκαν άλλοι. Για αυτό έπεισα»* (Ζέη, 2001).

5. Διαβάζοντας το τελευταίο της βιβλίο το αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα «Με μολύβι φάμπερ Νο 2», διαπιστώνει κανείς πώς η συγγραφέας σε αρκετά προχωρημένη πια ηλικία, αλλά με νεανική διαύγεια, ασκημένη μνήμη και έμφυτη αισιοδοξία, μοιάζει, την ίδια ώρα που περιγράφει ολοζώντανα τα γεγονότα, να στέκεται πάνω από αυτά και χωρίς να λέει τίποτα για το σήμερα, χωρίς επίσης τον οποιονδήποτε διδακτισμό, με την ίδια φρεσκάδα που τη διέκρινε πάντα, να δίνει μαθήματα ζωής για κάθε δύσκολη ώρα... Να δίνει με τον τρόπο της τα μικρά μαθήματα της ιστορίας καθώς περιγράφει με γλαφυρότητα και χιούμορ τα πρώτα παιδικά της χρόνια στη Σάμο, τα πρόσωπα των συγγενών που έγιναν κατόπιν το πρωτογενές υλικό των βιβλίων της, τη ζωή της στην Αθήνα, πρώτα στο Μαρούσι, έπειτα στην Αθήνα, το πώς ξεκίνησε να γράφει, τη γνωριμία της με όλους αυτούς τους σημαντικούς ανθρώπους, τις φίλιες και τους έρωτες, την οργάνωση σε αντιστασιακές οργανώσεις, όλο το κλίμα μιας σκληρής αλλά και συναρπαστικής για τους πρωταγωνιστές της εποχής, την προπαρασκευή των γεγονότων και της Ιστορίας που σημάδεψαν τη ζωή της αλλά και τη ζωή της σημερινής Ελλάδας. Και όλα αυτά με μια γλώσσα, σμιλεμένη, τρυφερή, και ταυτόχρονα περιπαικτική, αποκαλυπτική, χιουμοριστική και υπαινικτική. Είναι η περίπτωση που το ύφος της γραφής ταιριάζει με το ύφος του ανθρώπου. (Ντουριά 2013).

6. Υπάρχει μια ξεχωριστή ιδιοτυπία στο έργο και στη γραφή της Άλκης Ζέη που επηρεάζει την ιδιοσυστασία της και διαμορφώνει ένα πλαίσιο εντός του οποίου ανασταίνεται η ψυχή της ελληνίδας γυναίκας, της ελληνίδας συγγραφέως και της ελληνίδας κομμουνίστριας/αγωνίστριας. Έχει κανείς την αίσθηση ότι περνούνε στη γλώσσα της και άλλοι ρυθμοί και άλλες τονικότητες άλλων πολιτισμών αλλά και άλλες υπολανθάνουσες ενδεχομένως τεχνικές γραφής. Θα έλεγε κανείς ότι γράφει και πλάθει από απόσταση αλλά και από σχετική ασφάλεια επιρροών τοπικής λογικής και στενών αντιλήψεων, σχεδόν απελευθερωμένη...Είναι και η ματιά του ελληνίδα του εξωτερικού του φορέα της μεταιχμιακής ταυτότητας που αρνείται να λησμονήσει αλλά προσέχει να μην υπερβάλει, να μην αδικήσει, να μην

ενοχλήσει, να μην ιδεολογικοποιηθεί και άθελά της ξεπέσει σε διδαχή και ανάλογη γαλουχία. Αυτή θα διαφέρει και διαφέρει ένθεν και ένθεν. Το εξομολογείται με τον δικό της ευγενικό τρόπο... με λεπτές αποχρώσεις απόστασης και λεπτής και δηκτικής ειρωνείας. *«Ευτυχώς που δεν επηρεάστηκα από το σοσιαλιστικό ρεαλισμό» (Ζέη, 2001).*

Και τέλος, η τόλμη να αναμετρηθεί με την Ιστορία, όπως εκείνη μπορεί. Έτσι είναι εκείνη που τολμάει να χωρίσει τους συντρόφους της σε συμπαθητικούς και μη συμπαθητικούς, δηλαδή σταλινικούς και μη, σε δικούς μας και σε άλλους, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί. Αθώνει και τους άλλους και τους εχθρούς, έχει τα ίδια μάτια για όλους φίλους και εχθρούς, δεν υπερβάλλει, ούτε τονίζει ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά των μαυραγοριτών ή έστω των δοσίλογων της Κατοχής. Οι πληροφορίες γι αυτούς περνούν μέσα από μια τυπική αναφορά, έτσι που δεν τους ξεχνάμε αλλά να! αντιμετωπίζονται σχεδόν ως φυσικό αφηγηματικό πλαίσιο. Σημειώνει κάπου στο τελευταίο της βιβλίο... όταν η Διδώ Σωτηρίου σύζυγος του αγαπημένου της θείου τεστάρει κατά κάποιον τρόπο τον μελλοντικό της σύζυγο Γιώργο Σεβαστίκογλου στην πρώτη του γνωριμία /παρουσίαση στην οικογένειά της.. *«Χάρηκα μικρό, γιατί είναι δικός μας, είπε ανακουφισμένη η θείτσα μου... Πρώτη φορά αυτήν την έκφραση την άκουσα από τη Διδώ. Κι ύστερα πόσες φορές για ολόκληρα χρόνια λέγαμε ή ρωτούσαμε: Αυτός είναι δικός μας; Κι αν δεν ήτανε ούτε θέλαμε καν να τον πλησιάσουμε. Που να ξέρουμε πως θα έρθει καιρός και θα ανακαλύπταμε ότι πολλοί «δικοί μας» δεν θα μας ταίριαζαν καθόλου και σήμερα να μην ξέρουμε πια κατά πόσο εμείς οι ίδιοι είμαστε «δικοί μας» Από το μυθιστόρημα Με μολύβι Φάμπερ Νο 2 σελ., .*

Βεβαίως η Άλκη Ζέη σε σύγκριση και με άλλους συγγραφείς δυσθυμεί με τον τρόπο της απέναντι στις τραυματικές ρωγμές και περιπέτειες της Ελλάδας και του ελληνισμού στην ολότητά της. Ενδεχομένως αγανακτεί αλλά δεν προχωρεί σε έκδηλες καταγγελίες, είναι ευφυώς συγκρατημένη και μετριοπαθής, δέσμια της απόστασης του χρόνου και του τόπου(τα περισσότερα έργα της έχουν την χρονική απόσταση και τη ματιά του έλληνα από έξω) και βεβαίως σε αντίθεση με άλλες μνημειώδεις συγγραφικές προσωπικότητες δεν προτείνει και ούτε καν καταγράφει έναν εναλλακτικό κόσμο μια άλλη κοσμοθεωρίας. Κινείται σχεδόν όπως ο Σεφέρης, με συγκατάβαση και δυσθυμία απέναντι σε μια Ελλάδα που τον πληγώνει αλλά κάνει ένα βήμα παραπέρα. Δεν είναι αυτή που θέλει να διορθώσει με την πένα της τα λάθη του θεού ή και της φύσης. Η Άλκη Ζέη είναι σεμνή και μετριοπαθής σαν τους πιο τρυφερούς στίχους του Ελύτη. *«Να φέρεσαι όπως η βροχή στους τσίγκους: ρυθμικά και με ανωτερότητα».*

Θα κάνω τώρα μια μικρή τομή και θα περάσω σε άλλο χώρο αυτόν του λογοτεχνικού έργου για παιδιά. Για τους συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας υπάρχει πάντοτε η συγκατάβαση, από την οποία δεν διέφυγε ούτε και η Πηνελόπη Δέλτα, παρόλο που μεγάλωσε και γαλούχησε γενιές ολόκληρες με τα βιβλία της, ούτε και ένας Ιούλιος Βερν που έφυγε απαρηγόρητος και με το παράπονο της μη αναγνώρισης. Ακόμη και στους συγγραφείς της γενιάς του 30 τον Γιώργο Σεφέρη, τον Γιάννη Ρίτσο για παράδειγμα, τα λογοτεχνικά τους έργα που απευθύνονται σε παιδιά και νέους έχουν ενταφιαστεί στο σκότος της αφάνειας, της αδιαφορίας και της ανωνυμίας... Ευτυχώς δεν συμβαίνει το ίδιο και με την Άλκη Ζέη

Για την ιστορία η Άλκη Ζέη σε μια συνέντευξή της εξομολογείται ότι *«Το καπλάνι της βιτρίνας» το έγραψα για να αφηγηθώ στα παιδιά μου τα παιδικά μου χρόνια. Το μυθιστόρημα κυκλοφόρησε με τον προσδιορισμό μυθιστόρημα για νέους, αλλά μέχρι και τη δεκαετία του '80 το βιβλίο δεν έφτανε στα παιδιά. Στα παιδιά έφτασε, όταν μεταφέρθηκε σε συνέχειες στην τηλεόραση και η εκπαιδευτική κοινότητα το*

αγκάλιασε και το πρότεινε συνεχώς. Αντίθετα η ξένη κριτική που το δέχτηκε με εξαιρετικούς επαίνους το προσδιόρισε ευθύς εξαρχής ως παιδικό. Το επόμενο βιβλίο «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου» 1971, πάλι εκτός Ελλάδος η ίδια εξομολογείται η συγγραφέας το έγραψε συνειδητά για παιδιά, «όταν γράφω για παιδιά λέει η συγγραφέας δεν σκέφτομαι καθόλου τα παιδιά που θα το διαβάσουν, σκέφτομαι μόνο τον ήρωά μου /παιδί και προσπαθώ να μπω στη θέση του, να αντιδράσω όπως περίπου θα αντιδρούσε και εκείνο. Αν γράφω για μεγάλους δεν αλλάζω ύφος, δεν αλλάζω γλώσσα, γράφω το ίδιο απλά, όπως γράφω για παιδιά, αλλάζουν όμως οι ήρωες και η ψυχολογία τους που δεν αφορούν τα παιδιά. Τα θέματα μπορεί να είναι και τα ίδια(Ζέη 2001).

Στο μυθιστόρημα «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου», 1971 η συγγραφέας επικεντρώνεται στον μικρό Πέτρο, τον οποίο καθιστά βασικό μέτρο της οπτικής γωνίας που θέλει να αναπαραστήσει την περιπέτεια μιας μέσης οικογένειας κατά τη διάρκεια της Κατοχής μέσα από τα δικά του τα μάτια. Έτσι, επικεντρώνει τη ματιά του σε κείνα που πληγώνουν ή εντυπωσιάζουν περισσότερο τα παιδιά, π.χ. ότι ο πατέρας του δεν ξεκολλάει από το ραδιόφωνο, η μητέρα του δεν ανακατεύεται στις συζητήσεις τους, παρά μόνον αγωνιά για το φαγητό και τις δουλειές του σπιτιού και ο παππούς κλέβει από τις μερίδες των παιδιών και ζητιανεύει λες και είναι βαριά άρρωστος. Μόνο η μεγάλη αδερφή του φαίνεται να έχει μείνει η ίδια, γιατί η εφηβεία της είναι υπεράνω όλων. Τυλίγει τα μαλλιά της σε κουρελάκια το βράδυ και γράφει ποιήματα, ενώ ο ίδιος ο Πέτρος γράφει συνθήματα στους τοίχους.

Αυτό που επιμένει ως τεχνική οπτικής γωνίας στη γραφή είναι μια η αθώα και επιμελώς αφελής παιδική ματιά, βασικό εργαλείο αναπαράστασης και ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας του τότε χωρίς όμως παραχωρήσεις συγκατάβασης εύκολης διδασχής υποδείξεων και παραινήσεων (Αργυρίδης 2012). Ότι για έναν ενήλικο περιέχει απειλή, για ένα παιδί μπορεί να περιέχει σαγήνη, γοητεία, έλξη και μυστήριο. Τα παιδιά δεν κάνουν αναλύσεις, δεν δίνουν ερμηνείες, πράττουν ή σιωπούν. Η συγγραφέας μέσω της παιδικής ματιάς ανακαλύπτει τη δική της προοπτική συγγραφής και ανάλυσης της ιστορίας και της κοινωνίας, ότι δηλαδή η παιδική και αφελής ματιά είναι περισσότερο μια λοξή ματιά απάνω σε κρίσιμα γεγονότα, σχεδόν άλυτα και αδυσώπητα, στα οποία και ο ενήλικος μένει βουβός και μετέωρος και σχεδόν αδύναμος. Για παράδειγμα, ο όλεθρος του φασισμού συνταράσσει τη Μέλεια στο Καπλάνι της βιτρίνας η οποία απλώς παρατηρεί, στο μυθιστόρημα «ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου», η καταστροφή του πολέμου ενεργοποιεί τον Πέτρο αλλά μέχρις εκεί, στο μυθιστόρημα «Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες» είναι οι ναρκωτικές ουσίες με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η έφηβη Κωνσταντίνα. Και πάντοτε πρωταγωνιστούν οι μεγάλοι και τα παιδιά. Δυο κόσμοι μακρινοί, σχεδόν απλησίαστοι. Με τους δικούς τους νόμους και τις δικές τους αλήθειες ο καθένας.

Κυρίες και κύριοι, φίλες και φίλοι,

ένας χάρτης του κόσμου δίχως την χώρα της ουτοπίας είναι ένας χάρτης που δεν αξίζει ούτε να τον κοιτάξει κανείς. Γιατί του λείπει η μόνη χώρα προς την οποία η ανθρωπότητα πορεύεται πάντοτε... έγραψε ευφυώς ο Όργουελ, μιλώντας για το ανθρώπινο ταξίδι. Σταθμός αυτού του ταξιδιού, πολύ περιπλοκότερος από όσο μπορεί να πιστεύουμε, η παιδική και νεανική λογοτεχνία, ασφυκτιά μέσα στην μεγαλοστομία των επίσημων πολιτικών κοινωνικών, και λογοτεχνικών ακόμα, ρητορικών, και με όπλο συχνά το χιούμορ και την ανατροπή αποπειράται να κάνει το ταξίδι. Με караβάκια και βαρκούλες πανέμορφες. Καραβάκια όπως: «Το καπλάνι της βιτρίνας», «Κοντά στις ράγιες», «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου», «Ο

θείος Πλάτων», «Μια Κυριακή του Απρίλη», «Τα παπούτσια του Αντίβα», «Η Αλίκη στη χώρα των μαρμάρων», «Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της», όλα μια μεγάλη σειρά βιβλίων, καταγραφή και παλμός της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, καταγραφή και ψυχογράφημα μιας διαρκώς μεταβαλλόμενης αλλά και παντοτινής επίσης παιδικής ηλικίας.

Η ίδια έχει υποστηρίξει ότι κάποια από τα σημαντικότερα κείμενα της, όπως οι περίφημες κλαυωδίες, παρωδία των ραψωδιών της Οδύσσειας, δεν καταγράφηκαν ποτέ. Ο Κλούβιος όμως, το τρελό ναυτάκι που πρωταγωνιστεί, απέδρασε από τις ακατάγραφες κατά τα άλλα σελίδες, κι έγινε ήρωας στο κουκλοθέατρο. Ήδη από τις κλαυωδίες έδειχνε πού θα κινηθεί, τολμώντας να προσεγγίσει με χιούμορ ένα από τα εμβληματικότερα κείμενα, ίσως το πλέον εμβληματικό μαζί με την Ιλιάδα, στην ιστορία της Λογοτεχνίας. Αλλά και κείμενο που στα καθ' ημάς, σαν σύνθημα ενός βαρύγδουπου εθνοκεντρισμού και όχι δημιουργικής σχέσης με την αρχαία ελληνική γραμματεία, συνδέθηκε με μια πολιτική ανάγνωση που ήθελε τους ανθρώπους μεθυσμένους από το παρελθόν, για να αντέχουν το αβάσταχτο σε σχέση με τις αντικειμενικές συνθήκες ζωής τους και τη πολιτική χειραγώγηση παρόν. Συνειδητά ή ασυνειδητά, αλλά πάντως δημιουργικά, η Ζέη παρεμβαίνει. Ίσως έτσι να κάνουν συχνά οι συγγραφείς όταν γίνονται η φωνή της συνείδησης μιας ανθρωπότητας που εξακολουθεί να σπαράζει τιμώντας ψεύτικες νίκες και κυνηγώντας, συχνά, επιφανειακούς εχθρούς.

Λέγεται πως μέσα από την (καλή) παιδική λογοτεχνία η "κοινωνία" κοιτά την καθημερινότητά της έξω από τις συμβάσεις και τις τυποποιήσεις των "μεγάλων" και η παιδική ηλικία γίνεται ο καθρέπτης ενός "αντικατοπτριζόμενου εαυτού", σύμβολο ενός κόσμου που χάνεται ή που πρέπει να βρεθεί. Ίσως αυτή να είναι η ουσιαστικά 50χρονη πια αποστολή της Ζέη. Η φωνή αλλά και ο ψίθυρος στο αυτί τεσσάρων γενεών, που μέσα από τα βιβλία της μεγάλωναν και εμείς μεγαλώναμε μαζί της.

Κα Άλκη Ζέη σας ευχαριστούμε...

Βιβλιογραφία

Αργυρίδης Μ., (2012), *Η τέχνη του να μιλάς στα παιδιά με «έντιμο» τρόπο*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Ζέη Α., (2001), «Σε β' πρόσωπο μια συνομιλία με την Άλκη Ζέη» *Περιοδικό η λέξη*, γενάρης-φλεβαρης 2001 No 161.

Ζέη Α., (2014), *Με μολύβι Φάμπερ No 2*, σελ., 265, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Θεοδοσοπούλου Μ., (2001), «Εστίαση στην Αρραβωνιαστικά» *Περιοδικό η λέξη*, γενάρης-φλεβαρης 2001 No 161, σελ., 14-19. Αθήνα.

Ντουνιά Χ., (2014), «Στους δρόμους μιας πυκνοκατοικημένης μνήμης» *Περιοδικό The Books' Journal*, Τεύχος 37, Νοέμβριος 2013, σελ., 48-50. Αθήνα.

Πλωρίτης Μ., (2001), «Άλκη για πάντα», Περιοδικό *η λέξη*, γενάρης-φλεβάρης 2001 Νο 161, σελ., 14-19.σελ., 10-14. Αθήνα.